

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/163154>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-13 and may be subject to change.

RUIJS DE BEERENBROUCK:

VOORAL PRAGMATISCH BESTUURDER

Frans Verhagen, Toen de katholieken Nederland veroverden.

Charles Ruijs de Beerenbrouck 1873-1936, Amsterdam: Boom 2015, 405 pp.;

ISBN 978 90 8953 657 0.

A. VAN KESSEL*

Op 16 november 2015 promoveerde Frans Verhagen op een proefschrift over de katholieke politicus Charles Ruijs de Beerenbrouck (1873-1936), minister-president van 1918-1925 en 1929-1933. Dat de promotie plaatsvond aan de Nijmeegse rechtenfaculteit is opmerkelijk: de dissertatie is een traditionele politieke biografie, opgezet en uitgewerkt volgens geschiedkundige werkwijzen en geschreven op basis van hoofdzakelijk historische literatuur en bronnenmateriaal. Staatsrechtelijke punten worden in het boek niet gemaakt, of het moet gaan over het gebruik ('convention'), ontstaan bij de kabinetsformatie van 1922, dat het kabinet aan de vooravond van Kamerverkiezingen zijn ontslag aanbiedt. Of er in 1922 ten aanzien van de status van de door de fractievoorzitters aan de Koning uitgebrachte formatieadviezen iets fundamenteel wijzigde, zoals Verhagen suggereert (p. 214), is twijfelachtig: ook nadien werden die (tot 2012) uitgebracht aan het staatshoofd persoonlijk, waarop deze op basis daarvan een opdracht gaf aan een (in)formateur. Pas in 1971 werd besloten de adviezen van de fractievoorzitters te publiceren, maar ze bleven uitgebracht worden (andermaal: tot 2012) aan het staatshoofd.

De auteur laat de kans, afgezien van een enkele opmerking (p. 146), liggen om de bijdrage van zijn 'held' aan de ontwikkeling van het minister-presidentschap in Nederland te analyseren in een confrontatie met recente literatuur.¹ Ruijs had met zijn 3905 dagen in het ambt ruim de gelegenheid een stempel te drukken. In 1922 verviel in ieder geval het adjectief 'tijdelijk' bij de functieomschrijving 'voorzitter van de ministerraad'. Was Ruijs de ware 'primus inter pares' in de Raad? Of was hij vooral 'technisch voorzitter'? Hoe laat zich zijn functioneren vergelijken met de toenmalige regeringsleiders in bijvoorbeeld Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland? Dat de minister-president tijdens het interbellum een andere betekenis en functieomschrijving had dan tegenwoordig blijft ook wat onderbelicht, en kan er de oorzaak van zijn dat Verhagen steevast de premiers Ruijs, De Geer en Colijn aanwijst als de drie belangrijkste

boeken

* Alexander van Kessel is als onderzoeker verbonden aan het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis van de Radboud Universiteit. Met dank aan Jac Bosmans, die een eerste versie van commentaar voorzag.

¹ Zoals J.P. Rehwinkel, *De minister-president. Eerste onder gelijken of gelijke onder eersten?* (Zwolle 1991); J.Th.J. van den Berg, 'De minister-president: "Aanjager van noodzakelijk beleid"' in: R.B. Andeweg (red.), *Ministers en ministerraad* ('s-Gravenhage 1990) p. 97-125; Henk te Velde e.a., *Omtrent de minister-president. De positie van de minister-president vanuit historisch perspectief* (Den Haag 2005)

politici van het interbellum. (p. 199, 315 en 319) Het maakt de figuur van de vooroorlogse premier toch wat groter dan hij was.

Dat Verhagen promoveerde aan een juridische faculteit is vermoedelijk hoofdzakelijk terug te voeren op zijn rechtenstudie (in Groningen). Als gezegd is het echter vooral een historische proeve geworden – een recensie door een politiek historicus, ook voor dit periodiek, is daarom niet onlogisch.

Verhagen, voor een groter publiek vooral bekend als Amerika-deskundige², schaart zich met zijn boek in een rij van ervaren journalisten die de afgelopen vijftien jaar de doctorstitel hebben verworven op basis van een politieke biografie: Willem Bouwman (met een dissertatie over Willem Aantjes, in 2002), Paul van der Steen (Jo Cals, in 2004), W.H. Weenink (J.W. Beyen, 2005), Anet Bleich (Joop den Uyl, 2008), Piet Hagen (Pieter Jelles Troelstra, 2010), Jeroen Corduwener (Gerrit-Jan van Heuven Goedhart, 2011), Wilfred Scholten (Barend Biesheuvel, 2012) en Meindert van der Kaaij (Dirk-Jan de Geer, 2012); een lijst waaraan in de toekomst wellicht de namen van Leonard Ornstein (Pim Fortuyn) en Co Welgraven (Frida Katz) kunnen worden toegevoegd. Over een verklaring van deze hausse aan door journalisten geleverde politiek-biografische proefschriften kan bij gebrek aan empirische onderzoeksresultaten slechts gespeculeerd worden. Mogelijk levert een doctorstitel op kranten- en tv-redacties (toch) prestige op? Of is het een financieel aantrekkelijke route voor universiteiten, die op deze wijze tegen relatief geringe kosten (het betreft doorgaans buitenpromovendi) de promotiepremie kunnen incasseren?

Hoe dan ook, met deze studie voegt Verhagen een competente bijdrage toe aan de reeks recent verschenen wetenschappelijke biografieën van Nederlandse minister-presidenten van de twintigste eeuw. Slechts N.G. Pierson, Th.H. de Meester en V.G.M. Marijnen ontberen nog een dergelijke serieuze biografische behandeling.³ Pierson-kenner J.G.S.J. van Maarseveen leverde met zijn proefschrift uit 1981 slechts een halve biografie,⁴ en de premierschappen van De Meester en Marijnen waren kennelijk te kortstondig en te weinig indrukwekkend om de belangstelling van onderzoekers te wekken. Verhagen heeft inzake Ruijs een flinke stap voorwaarts gezet in vergelijking met het toch wat beperkte proefschrift waarop de Maastrichtse rechtenfaculteit in 2000 Jo Stassen liet promoveren.⁵

De moderne premiersbiografieën zijn stuk voor stuk professionele en ambachtelijke werkstukken, gebaseerd op serieus bronnenonderzoek. Mede met behulp van bovengenoemde promotiebeluste journalisten heeft de Nederlandse politieke biografie een inhaalslag kunnen maken ten opzichte van bijvoorbeeld de Angelsaksische traditie, al blijft het aantal

2 Recent verscheen van zijn hand nog een biografie van Abraham Lincoln.

3 Hierbij wordt afgezien van de meest recente premiers (Lubbers, Kok, Balkenende en Rutte). Over Jelle Zijlstra wordt aan de RU Groningen een proefschrift voorbereid door de historicus Jonne Harmsma.

4 J.G.S.J. van Maarseveen, *Nicolaas Gerard Pierson. Handelsman, econoom en bankier. Eerste periode 1839-1877* (Rotterdam 1981).

5 M.J.L.A. Stassen, *Charles Ruys de Beerenbrouck. Edelmanstaatsman 1873-1936* (Maastricht 2000). Vijf jaar later heruitgegeven onder de titel *Charles Ruys de Beerenbrouck, edelman-staatsman 1873-1936. Een leven lang een vaste waarde* (Maastricht 2005).

'scholarly' levensbeschrijvingen van Britse premiers onbereikbaar. Zelfs over Andrew Bonar Law, die in het interbellum nog geen jaar minister-president was, zijn meerdere gedegen biografieën geschreven.⁶ Het onvergelijikbaar grote taalgebied en dito lezerspotentieel zal een belangrijke verklaring zijn. De indruk kan daarnaast ook niet weggenomen worden dat Britse politici vaak een enerverender levensloop en loopbaan hebben. Van belang voor de ontwikkeling van de Nederlandse politieke biografie is de in vergelijking met de levensbeschrijvingen uit de verzuilde periode (tot ongeveer 1970) gegroeide geestelijk-politieke afstand tussen auteur en gebiografeerde. Dat garandeert doorgaans meer ruimte tot kritische bejegening. Dat neemt niet weg dat ook bij een aantal van de recente premiersbiografieën er toch een zekere verwantschap bestaat tussen de auteur en zijn hoofdpersoon. Enige affiniteit met de leefwereld van het 'onderzoeksubject' lijkt toch wel wenselijk.⁷ De oude verzuilde tendensen en reflexen zijn dan ook niet helemaal verdwenen. Toen de overduidelijk niet-gereformeerde historicus Jeroen Koch in 2006 een zeer verdienstelijke maar niet onkritische biografie van de antirevolutionaire voorman en premier Abraham Kuiper leverde, maakte de gerenommeerde geschiedenshoogleeraar aan de Vrije Universiteit A.Th. van Deursen direct duidelijk dat de auteur helemaal niets begrepen had van de neocalvinistische leefwereld van 'De Geweldige'.⁸ Een zekere mate van geestverwantschap hoeft een kritische benadering overigens niet per definitie in de weg te staan, zoals blijkt uit de biografie die VU-historicus Herman Langeveld schreef van Hendrikus Colijn. Vooral het eerste deel van het tweeluik, waarin Langeveld Colijns bloeddorstige optreden als officier in de Lombok-expeditie in 1894 uit de doeken doet, trok de in eigen kring vereerde Colijn van zijn voetstuk.⁹

Het beeld van Ruijs werd tot voor kort bepaald door de werken van de vrijzinnig-democratische jurist-politicus-bestuurder P.J. Oud (in zijn parlementaire geschiedschrijving van het interbellum, het zesdelige *Het jongste verleden*, gepubliceerd in 1948-1951), de gereformeerde historicus G. Puchinger (over de kabinetsformaties in het interbellum, het driedelige *Colijn en het einde van de Coalitie*, verschenen in 1969-1993) en de katholieke onderwijzer/publicist P.J. Gribling (in zijn biografische studies van Aalberse en Nolens uit respectievelijk 1961 en 1978) – allemaal geschreven vanuit een zeker verzuild of politiek parti-pris. Hierdoor ontstond een schizofreen beeld van Ruijs: in de katholieke geschiedschrijving werd hij min of meer verheerlijkt als een van de grootste politieke erfplanters van de twintigste eeuw,¹⁰ maar in publicaties van niet-katholieke signatuur bleef hij een kleurloze tweederangs politicus. Vooral het laatste beeld beklifde, zodat Ruijs in de politieke geschiedenis van het interbellum in de schaduw bleef van Colijn, maar ook van partijgenoten als W.H. Nolens (de

6 Robert Blake, *The unknown Prime Minister. The life and times of Andrew Bonar Law 1858-1923* (Londen 1955); R.J.Q. Adams, *Bonar Law* (Londen 1999).

7 Zoals het geval is bij de Ruijs-biografie van Verhagen, maar ook bij bijvoorbeeld Langeveld (Colijn), Hans Daalder (Drees), Bleich (Den Uyl) en Scholten (Biesheuvel). Breiden we het aandachtsveld enigszins uit tot de politieke biografie, dan valt ook te denken aan de studie die zeer recent het gedwongen afgezwaaide VVD-Kamerlid Mark

Verheijen schreef over zijn partijgenoot *Harm van Riel. Een rechtse provo* (Amsterdam 2016).

8 *Reformatoisch Dagblad*, 17 mei 2006. Al bij Kochs aanstelling als Kuiper-biograaf, najaar 1999, was er in het VU-magazine *Ad Valvas* kritiek op de keuze voor een auteur van niet-gereformeerde huize. Zie ook: *NRC Handelsblad*, 8 oktober 1999.

9 Herman Langeveld, *Dit leven van krachtig handelen. Hendrikus Colijn 1869-1944*, deel een, 1869-1933 (Amsterdam 1998).

10 Het meest recent nog door Ruud Lubbers, die een bewonderaar was van de man die hij uiteindelijk opvolgde als langst dienende minister-president van Nederland. Zie bijvoorbeeld Lubbers' *Geloof in de samenleving. Christen-democratie in drie generaties: Ruijs, Klompé, Lubbers* (Nijmegen 1998).

leider van de katholieke Kamerfractie) en P.J.M. Aalberse (die als minister van Arbeid, Handel en Nijverheid sociale wetgeving initieerde).

Verhagen bekennt zichzelf als 'cultureel katholiek', waarmee hij duidelijk wil maken dat de katholieke wereld waarin Ruijs verkeerde hem met de paplepel is ingegoten (het verklaart bijvoorbeeld de fraaie schetsen van de sociale omstandigheden en verhoudingen in het katholieke Limburg rond 1900), dat hij daarentegen zelf nooit gelovig is geweest, maar dat zijn achtergrond hem altijd is blijven fascineren.

Gelegd langs de meetlat van de wetenschappelijke geschiedschrijving levert Verhagen degelijk werk af. Ruijs' leven wordt op basis van deugdelijk bronnenonderzoek goed leesbaar en tegen de relevante politiek-maatschappelijke achtergronden opgedist. Verhagen kon voor zijn onderzoek beschikken over niet eerder gebruikt archiefmateriaal van de familie Ruijs de Beerenbrouck, verslagen van interviews die de benedictijner pater Henk van Boven einde jaren dertig afnam van vrienden en kennissen van Ruijs, en dagboekantekeningen van RKSP-secretaris Frans Teulings uit 1929. Dat laatstgenoemde de grootvader van de auteur is, en Verhagens vader promoveerde (in 1952) op een proefschrift over de formatie van het eerste kabinet-Ruijs, droeg bij aan de onderwerpkeuze van de jonge doctor.¹¹

In een enkel geval veroorlooft de auteur zich vanuit geschiedwetenschappelijk perspectief een vreemde sprong. Zo kondigt Verhagen in zijn inleiding aan het historische fenomeen 'verzuiling', zoals dat na de Tweede Wereldoorlog gemunt werd, en het historiografische debat daarover onbesproken te laten, juist omdat het een naoorlogs concept betreft. (p. 14) Dat is voor een historisch werkstuk dan weer niet sterk, aangezien de wetenschappelijke geschiedbeoefening inzichten ontleent aan het toepassen van dergelijke 'moderne' analysekaders op vroegere tijden. Bovendien: het begrip blijkt verderop in het boek toch onmisbaar, als Verhagen de jaren 1925-1927 kwalificeert als de 'jaren van partijorganisatie' die de verzuiling 'bezegelen'. (p. 263)

Over het privéleven van Ruijs komen we bij gebrek aan bronnenmateriaal weinig te weten. Intrigerend blijft niettemin de vraag wie die pater benedictijn uit Oosterhout was die vanaf 1924 als 'geestelijke raadsman' van Ruijs optrad. (p. 313) Toch slaagt Verhagen erin enkele correcties aan te brengen op het overgeleverde imago van Ruijs. De auteur stelt vast dat Ruijs leefde voor zijn werk en nauwelijks beschikbaar was voor zijn familie. Over het karakter van Ruijs is Verhagen weinig lovend. Hij was opportunistisch, sluw, 'vaak onbetrouwbaar', geen heilige kortom. Ruijs kon onaangenaam en onaardig zijn. (p. 319) Speculerend over Ruijs' persoonlijke drijfveren vermoedt de auteur een 'zondig egoïsme'. (p. 321)

¹¹ De auteur gaat in zijn proefschrift op enkele plaatsen het 'debat' aan met zijn vader. Zie bijvoorbeeld p. 250.

Ook betoogt Verhagen dat zijn hoofdpersoon in 1918 niet tegen zijn zin premier werd. Ruijs had meer ambitie dan het heersende beeld suggereert, en het premierschap gaf hem ook de kans om uit de schaduw te stappen van zijn dominante vader. Jonkheer Gustave Ruijs de Beerenbrouck (1842-1926), geboren Roermondenaar, zag in 1893 zijn politiek-bestuurlijke carrière bekroond met het 'gouverneurschap' van Limburg, maar moest die positie voorjaar 1918 opgeven door gezondheidsproblemen. Ruijs senior regelde daarbij dat zijn zoon hem opvolgde. Diens ambities, zo maakt Verhagen duidelijk, lagen echter bij de nationale politiek. Vanaf 1905 was hij Tweede Kamerlid, een positie die hij koesterde. Toen de Kamerverkiezingen van juli 1918, de eerste op basis van algemeen (mannen)kiesrecht en evenredige vertegenwoordiging, de katholieken het initiatief in de kabinetsformatie gaven, was Ruijs niet ongevoelig voor de lokroep uit Den Haag.

Dat appel was het gevolg van de inschatting van Nolens, de politieke leider van de katholieken en op dat moment kabinetsformateur, dat hij als priester het premierschap niet zelf kon claimen; dat zou door het protestantse volksdeel gezien worden als een provocerende uiting van rooms-klerikaal triomfalisme. Nolens moest dus op zoek naar een minder geprofileerde 'leek'-bestuurder, en vond die in Ruijs. Verhagens poging om zijn hoofdrolspeler in deze formatie een grotere rol toe te dichten, doet wat geforceerd aan. Ook na lezing van de weergave van Verhagen blijft overeind dat Nolens in 1918 het confessionele kabinet smeedde waaraan een katholieke premier leiding zou geven. Ruijs heeft zeker de bal ingeschoten, maar die lag al zowat op de doellijn.

Ook als premier van zijn eerste kabinet liep Ruijs goeddeels aan de hand van 'de grote souffleur' Nolens en minister van Arbeid, Handel en Nijverheid Aalberse, die bijvoorbeeld de auteurs waren van de Troonrede van 1918. (p. 146) De verklaring die Ruijs uitsprak op 12 november 1918, direct na de 'revolutiepoging' van socialistenleider P.J. Troelstra, was ook al niet volledig van zijn hand, zo schrijft de auteur. Bovendien beoordeelt Verhagen het referaat als 'warrig', en zeker geen afdoende reactie op de opruiende praat van Troelstra. (p. 155-156) Gedurende Ruijs' tweede kabinet (1922-1925) lagen de verhoudingen in de katholieke politieke top niet veel anders, zo beschrijft Verhagen. Tijdens het debat over de Vlootwet, oktober 1923, maakte Ruijs fouten waardoor het voortbestaan van het kabinet op het spel kwam te staan. Ook hier werd de regie vooral gevoerd door Nolens. (p. 225-225)

Hoe Ruijs functioneerde als voorzitter van de ministerraad is moeilijk te achterhalen. De notulen van de ministerraadsvergaderingen bestonden tot 1945 slechts uit besluitenlijstjes. We zijn hier goeddeels afhankelijk van de dagboekantekeningen van Aalberse, die hem niet altijd even

gunstig gezind was. Ruijs leunde als minister van Binnenlandse Zaken – de portefeuille die hij steeds combineerde met het voorzitterschap van de ministerraad – sterk op zijn secretaris-generaal, de kleurrijke en kundige J.B. Kan (de vader van de cabaretier). In wetgevende arbeid was hij volgens Verhagen nauwelijks geïnteresseerd. (p. 171) Niet helemaal duidelijk wordt welke inhoudelijke inbreng Ruijs had in de staatscommissie die de Grondwetswijziging van 1922 voorbereidde, een commissie waarvan hij (als minister-president!) de voorzitter was.¹² (p. 188-190) In zijn benoemingenbeleid, dat katholieken ook boven de rivieren op burgemeestersposities bracht, was hij nogal naïef, aldus de auteur. (p. 172)

Van belang voor de loopbaan van Ruijs waren de persoonlijke verhoudingen met zijn tijd- en partijgenoten Nolens en Aalberse, die varieerden tussen vriendschap, collegialiteit, concurrentie en rivaliteit. In de relatie met de nadrukkelijk katholiek-sociale Aalberse werd de permanente rictingenstroom binnen de katholieke partij zichtbaar; Ruijs werd tot de rechtervleugel van de partij gerekend. Ten aanzien van de relatie tot Nolens voelt de auteur de behoefte Ruijs sterker te profileren dan voorheen wel is gebeurd. Verhagen signaleert al in 1921 een ‘verwijdering’ tussen beiden, mede veroorzaakt door Ruijs’ gegroeide zelfvertrouwen, en in 1925 hadden de twee nog slechts een zakelijke relatie, getekend door irritaties en belangentegenstellingen. In de relatie met Nolens lijkt vooral sprake van verschillende verantwoordelijkheden: Ruijs moest als minister-president zijn kabinet bij elkaar houden, terwijl Nolens de taak had het katholieke volksdeel *in politicis* te verenigen. De auteur stelt hier overigens dat Nolens ‘een eenzaam man met autistische trekjes’ was (p. 188) – helaas ontbreekt voor deze opmerkelijke diagnose een bronverwijzing. Behalve ‘president’ van de ministerraad was Ruijs ook tweemaal voorzitter van de Tweede Kamer (1925-1929 en 1933-1936). Verhagen maakt duidelijk dat Ruijs in 1925/1926 zijn positie als Tweede Kamervoorzitter gebruikte om invloed uit te oefenen op de kabinetsformatie. Al sinds het einde van de negentiende eeuw was de Tweede Kamervoorzitter – samen met zijn ambtgenoot in de Eerste Kamer en de vicepresident van de Raad van State – een van de drie vaste adviseurs van het staatshoofd. Na de Vaticaan crisis, die einde 1925 de val inluidde van het eerste kabinet-Colijn, ijverde Ruijs vanuit deze positie achter de schermen om een terugkeer van Colijn (ARP) als premier te voorkomen. Het verscherpte de relatie met Nolens, die een nieuw parlementair ‘rechts’ kabinet onder leiding van Colijn wenste. Ruijs hielp vervolgens in maart 1926 De Geer (CHU) in diens geheime formatiepoging om een extraparlamenteair kabinet te formeren, onder meer door een katholieke minister aan te dragen. Verhagen stelt vast dat Ruijs zijn ‘rivaal’ Colijn de post van minister-president niet gunde. (p. 243) Hoewel de auteur beweert dat zowel

12 In het debat over het rapport van de staatscommissie, op 24 november 1921, stelde Ruijs bijvoorbeeld dat de introductie van het referendum in Nederland het ‘enten’ van een ‘plant van vreemde bodem’ zou zijn. (*Handelingen II 1921-1922*, p. 656). Hij citeerde daarbij uit het rapport (*Verslag van de staatscommissie ingesteld bij Koninklijk besluit van 20 december 1918*, no. 78, aan welke is opgedragen de voorbereiding van eene herziening van de Grondwet (’s-Gravenhage 1920) p. 5), maar was het ook zijn eigen opvatting?

‘inhoudelijke als machtspolitieke redenen ten grondslag’ lagen aan Ruijs’ manoeuvreren tegen een heroptreden van Colijn (p. 252), worden die inhoudelijke redenen niet helder.

Over Ruijs’ technisch voorzitterschap van de plenaire vergaderingen komen we niet veel te weten, al is Verhagen over Ruijs’ tweede periode als Kamervoorzitter positief. (p. 302-303) Toch laat de auteur hier wat kansen liggen. Ruijs beschikte vanaf 1934 over de reglementaire bevoegdheid om onwettig taalgebruik uit de Handelingen te schrappen. De maatregel was ingevoerd om de waardigheid en werkzaamheid van de Kamer te beschermen tegen opkomende radicale elementen. Hoe hij hiermee omsprong wordt niet duidelijk. Evenmin gaat de auteur in op Ruijs’ meer informele omgang met radicale elementen in de Kamer. Bekend is dat hij goede persoonlijke betrekkingen onderhield met radicaal-linkse Kamerleden als J.W. Duys en Henk Sneevliet.¹³

Verhagen is in zijn beschrijvingen regelmatig zeer kritisch over het functioneren van Ruijs, maar is vaak even opmerkelijk lovend in zijn conclusies en kwalificaties. Als langjarig minister-president behoorde Ruijs uiteraard tot de katholieke ‘kopgroep’, maar het is overdreven om Ruijs in 1925 ‘de voorman van de katholieken in Nederland’ (p. 238) te noemen. In zijn algemeenheid was die positie weggelegd voor de aartsbisschop, Henricus van de Wetering. En in politieke zin trok Nolens aan de touwtjes, en was Aalberse de man die voor de katholieke arbeider de sociale wetgeving realiseerde.

De Kamerverkiezingen van 1929 vormden het hoogtepunt in de carrière van Ruijs, zo meent de auteur. Als lijststaanvoerder in de kieskringen Rotterdam, Amsterdam en Den Haag was Ruijs volgens Verhagen ‘de belangrijkste katholieke politicus’ (p. 266), de ‘leider van de grootste partij’ en ‘de invloedrijkste politicus van het land’ (p. 272). Ook dat is teveel eer; Ruijs was slechts een van de negen RKSP-lijsttrekkers, zij het als oud-minister-president wel een van de prominente. Nolens zwaaide vanuit zijn positie op de achterste bankjes in de Kamer nog immer de scepter. De verkiezingsuitslag was evenmin spraakmakend: de RKSP behield haar 30 zetels. Over Ruijs’ derde kabinet, dat hij na deze ‘verkiezingszege’ formeerde, is Verhagen weer zeer kritisch. Het was een krachteloos kabinet, ook al omdat Ruijs geen leiding gaf. (p. 285)

Verhagen is lovend over Ruijs’ omarming van Nolens’ doctrine die bepaalde dat de RKSP slechts ‘in uiterste noodzaak’ kabinetssamenwerking met de SDAP kon aangaan. Met deze strategie kon de katholieke eenheid worden bewaard. ‘Ruijs had dat goed ingeschat’, aldus Verhagen. (p. 264) Naar het oordeel van sommige historici leverde de RKSP zich echter uit aan de behoudende ‘aanpassingspolitiek’ van Colijn, waarmee het

¹³ Zie bijvoorbeeld: Alexander van Kessel, ‘Bekritiseerd instuut in een verzuilde context. De Tweede Kamer tussen pacificatie en wereldoorlog’ in: Remieg Aerts e.a. (red.), *In dit Huis. Twee eeuwen Tweede Kamer* (Amsterdam 2015) p. 360.

onmogelijk was in samenwerking met vooral de SDAP alternatieven te ontwikkelen om de economische crisis van de jaren dertig te bestrijden.¹⁴ Verhagen leidt uit een brief van Ruijs aan zijn vriend jhr. O.F.A.M. van Nispen tot Sevenaer van november 1925 af dat zijn hoofdpersoon de belangrijkste initiator achter de oprichting van de RK Staatspartij was. (p. 228) Ruijs was rond deze tijd voorzitter geworden van de Algemeene Bond van RK Kiesverenigingen, de voorloper van de RKSP. Verhagen beschrijft echter tevens dat bondssecretaris Teulings de man was die het echte (re)organisatiewerk deed; Ruijs was vooral het uithangbord. Ook na de oprichting van de RKSP, in maart 1926, bleef Nolens 'de facto de politieke leider'. (p. 258-259) Verhagen stelt dat Ruijs als voorzitter de partij bijeenhield, onder meer met het systeem van de kwaliteitszetels, waardoor de katholieke arbeiders aan de RKSP werden gebonden. (p. 263-265) Uit de bronvermelding wordt niet duidelijk of dat werkelijk het idee van Ruijs was; het lijkt niet onaannemelijk dat ook dit uit de koker van Teulings kwam.

In ideologisch opzicht gaf Ruijs volgens Verhagen weinig *input* aan zijn partij; hij had zich nauwelijks verdiept in de sociale encyclieken en de katholieke staatsleer. (p. 289) In zijn aanvaardingsrede als voorzitter van de Algemeene Bond, einde 1925, 'ontvouwde Ruijs iets van een visie op de katholieke staatsleer, niet een terrein waarop hij tot dan toe ideeën had aangedragen'. (p. 258) Ook bij het denkwerk over alternatieven voor de sociaaleconomische politiek van Colijn, in de jaren dertig, was Ruijs nauwelijks van belang, aldus Verhagen: 'Op dit terrein had hij weinig te bieden.' (p. 310)

Ruijs was volgens Verhagen een politieke overlever, met een politieke sluwheid die hem niet altijd even betrouwbaar maakte. Hij toonde zich 'pragmatisch en praktisch' in zijn opereren, zijn doel was 'controle te behouden', aldus zijn biograaf. (p. 264) Bijzondere politieke analyses, inspirerende toespraken of wetgevingsdoorbraken zijn niet van hem opgetekend. Toch komt Verhagen afsluitend tot een positief eindoordeel over Ruijs. Hij was 'een goed politicus' (p. 317): 'Ruijs deed wat succesvolle politici doen: hij verwierf macht, behield macht en gebruikte die macht om zijn doelstellingen te verwezenlijken.' Verhagen concludeert daarom: 'de reputatie van tweederangs politicus die hem aankleeft, is onterecht.' Het was de grote verdienste van Ruijs, zo benadrukt Verhagen, dat hij erin slaagde de katholieke eenheid te bewaren. Als gevolg daarvan konden de katholieken de rest van de twintigste eeuw politieke macht bekleden. Hierdoor kon de katholieke visie op sociaal beleid gerealiseerd worden en sociale wetgeving worden doorgevoerd, hetgeen na de oorlog resulteerde in de verzorgingsstaat en het poldermodel. (p. 317-318) Hiermee lijkt Verhagen te suggereren dat het optreden van zijn hoofdpersoon

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: Herman Langeveld, 'Grotendeels buitenspel. Het Nederlandse parlement en de crisis van de jaren dertig van de twintigste eeuw', *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2009. In tijden van crisis*, p. 37-46.

doorslaggevend was in de ontwikkeling van het moderne Nederland. Dat is sterk overdreven. De katholieke eenheid werd vooral bewaard door de clerus en (*in politicis*) door Nolens. De katholieke aanzetten tot sociale wetgeving waren van Aalberse, niet van Ruijs. En in de totstandkoming van de naoorlogse verzorgingsstaat hebben ook andere, vooral sociaaldemocratische politici eveneens een rol gespeeld. Ook na Verhagens – nogmaals: competente – studie blijft het een hachelijke zaak de unieke betekenis van Ruijs voor de Nederlandse geschiedenis vast te stellen. Maar misschien was die er ook niet.